

הזמן שבין מולד למולד הוא כ"ט ימים, י"ב שעות ועוד תשצ"ג חלקים (השעה נחלקת ל-1080 חלקים). בחישובי המולדות אנו מתעניינים ביום השבוע שבו חלים תאריכי השנה, ועל כן ניתן להשמיט בחישובים שבועות שלמים, ולהתייחס רק ליתרה. יתרת החורש היא אפוא אי"ב תשצ"ג, ובשבר עשרוני 1.5306 ימים. יתרת המולדות של שנה פשוטה (שנים עשר חודשים) היא ד"ח תתע"ו (4.36713 ימים) ושל שנה מעוברת ה'כא תקפ"ט (5.89772 ימים).

בפועל יתרת שנה פשוטה היא בין שלושה ימים (בשנה חסרה) להמישה (בשנה שלמה), ויתרת שנה מעוברת בין המישה ימים לשבעה. המספר הממוצע, שהוא היתרה בשנה 'כסדרה', הוא המספר השלם הקרוב ביותר ליתרת המולדות: ארבעה ימים בשנה פשוטה (יתרת המולדות, כאמור, 4.36713) ושישה ימים בשנה מעוברת (שיתרת המולדות שלה 5.89772).

נגדיר עתה ארבעה קבועים שישימשו אותנו בהמשך החישובים. הקבוע A יציין את ההפרש בין יתרת המולדות של שנה פשוטה ובין יתרת שנה פשוטה כסדרה (כלומר: $0.36713 = 4 - 4.36713$). הקבוע B יציין את ההפרש בין יתרת שנה מעוברת כסדרה ובין יתרת המולדות של שנה מעוברת (כלומר: $0.10228 = 5.89772 - 6$).

הקבוע K1 יציין את שכיחותה של שנה פשוטה שמולדה חל ביום מסוים בשבוע (כלומר, השכיחות של שנה פשוטה חלקי שבע, $0.09023 = 7 * 12/19$). הקבוע K2 יציין את שכיחותה של שנה מעוברת שמולדה חל ביום מסוים בשבוע ($0.05263 = 7 * 19/7$). ארבעת הקבועים יאפשרו לנו להציג את שכיחותם של סוגי השנים על-ידי ביטויים אלגבריים פשוטים, והצבה חשבונית שלהם תיתן את התוצאה המדויקת.²

טבלה א: קבועים

A	B	K1	K2
0.36713	0.10228	0.09023	0.05263

ב. קביעת השנה על פי ראשה וסופה

ניגש עתה להתבונן בדרך קביעת השנה. נקודת המוצא היא היום בשבוע שחל בו מולד ראש השנה, והיום בשבוע שחל בו מולד השנה הבאה.³ ההפרש בין הימים האלה

2. בהמשך החישוב ניוקק גם לשכיחות של שנה פשוטה שאחריה פשוטה נוספת. שכיחות הטיפוס הזה היא K1-K2 (שכיחות כלל השנים הפשוטות היא K1, ומכך יש להחסיר את שכיחות השנים הפשוטות שאחריהן שנה מעוברת. שכיחות זו היא K2, כשכיחות שנה מעוברת, שהרי לפני כל שנה מעוברת באה שנה פשוטה).

3. מולד שחל בצהרי היום או אחרי הצהריים נחשב כשייך ליום שאחרי, ונקרא: "מולד זקן" (רמב"ם, הלכות קידוש החודש פ"ז ה"ב). לפיכך, אם נאמר בטבלה ב, למשל, שהמולד חל ביום ג, הכוונה היא שהוא חל בין צהרי יום ב ובין צהרי יום ג.

שכיחותן של קביעות השנה ושל ההפטרות

מאת

יוסף עופר

הפטרות שונות מפטירים בשבתות השנה ובמועדיה, מהן שכיחות יותר ומהן נדירות. יש הפטרות שמרבים להפטיר בהן, ויש שמפטירים בהן רק פעם בכמה שנים. אם נשווה את ההפטרה השכיחה ביותר אל זו הנדירה ביותר, נמצא ששכיחותה של הראשונה היא פי 86 מזו של האחרונה. במאמר זה נראה את הדרך לחישוב שכיחותה של הפטרה כלשהי, ונדרג את ההפטרות כולן על פי שכיחותן.

שני חלקים במאמר. בחלק הראשון נחשב את שכיחותן של קביעות השנה, בהתבסס על עקרונות הלוח העברי. בחלק השני נשתמש בתוצאות שחושבו בחלק הראשון, ונקבע על פיהן את שכיחותה של כל הפטרה והפטרה בהתחשב במנהגים השונים ובמקומות שונים. הקורא המעוניין רק בתוצאות יוכל לפנות מיד אל טבלת התוצאות המציגה את שכיחותה (או נדירותה) של כל הפטרה; המתעניין בחשבונות לוח השנה העברי יוכל לעקוב אחר דרך החישוב של שכיחות ה'קביעות' השונות.

חלק ראשון: שכיחותן של קביעות השנה

א. הגדרת הקבועים האלגבריים

ארבעה עשר סוגי שנים בלוח העברי, שבעה מהם בשנים פשוטות (בנות שנים עשר חודשים) ושבעה במעוברות (בנות שלושה עשר חודשים). שתי שנים שהן מאותו הסוג 'שוות במספר הימים שלהן, וכל תאריך יחול בשתייהן באותו היום בשבוע. סוג השנה תלוי בשני גורמים: הגורם הראשון הוא קביעת השנה כשנה פשוטה או כשנה מעוברת (במחזור קבוע של תשע עשרה שנים, ששבע מהן מעוברות, וסימנן גו"ח אדז"ט). הגורם השני הוא זמן המולד (האמצעי) של ראש השנה, באחד מרגעי השבוע. לכל סוג של שנה נקבע סימן בן שתי אותיות: הראשונה (מאותיות בגהז) מסמנת את היום בשבוע שבו חל ראש השנה והשנייה — ה, ש או כ — מציינת אם השנה חסרה (כלומר שהחודשים מרחשוון וכסלו הם בני עשרים ותשעה ימים כל אחד), שלמה (שניהם בני שלושים יום) או כסדרה (מרחשוון חסר וכסלו מלא). מלבד זאת יש לציין במפורש אם השנה פשוטה או מעוברת.¹

1. הסבר נרחב יותר של יסודות הלוח העברי, ראה: אברהם הלוי פרנקל, הערך 'לוח', האנציקלופדיה העברית, כרך כא (תשכ"ט). טורים 336-351; ו' עיוני רבני' ה'תשנ"ב, עמ' 107-108.

הוא ארבעה או חמישה בשנה פשוטה (שיתרת המולדות שלה, כאמור, היא 4.36713), וחמישה או שישה בשנה מעוברת (שיתרת המולדות שלה, כאמור, 5.89772). ראש השנה הנדונה ושל זו שאחריה צריכים להיקבע ביום שחלים בו המולדות הנזכרים, אולם הכלל 'לא אד"ו ראש' מוביל לדחיית ראש השנה ביום אחד כל אימת שהמולד חל ביום ראשון, רביעי או שישי. התוצאה המתקבלת מוצגת בטבלה ב.

טבלה ב: קביעת השנה על פי מולד תשרי וכללי הדחייה

שנים פשוטות		שנים מעוברות	
הפרש 4 (אורך 1-A)	הפרש 5 (אורך A)	הפרש 5 (אורך B)	הפרש 6 (אורך 1-B)
א - ה - בח	א - ו - בש	א - ו - בח	א - ז - בח
ב - ו - בש	ב - ז - בש <?>גכ	ב - ז - בח	ב - א - בש
ג - ז - גכ	ג - א - א - <הכ	ג - א - גכ	ג - ב - גכ
ד - א - הכ	ד - ב - הכ	ד - ב - <הח	ד - ג - הח <?>הש
ה - ב - הכ	ה - ג - הש	ה - ג - <הש	ה - ד - הש
ו - ג - זח <?>זש	ו - ד - זש	ו - ד - זח	ו - ה - זח
ז - ד - זש	ז - ה - זש	ז - ה - זח	ז - ו - זש

האות הראשונה בכל משבצת מציינת את היום בשבוע שחל בו מולד ראש השנה. האות השנייה מציינת את היום בשבוע שחל בו מולד ראש השנה הבאה. הצירוף השלישי הוא סימן קביעת השנה. ברוב המקרים קביעת השנה מתקבלת כתוצאה ישירה של הכללים שנזכרו לעיל. לדוגמה: במקרה הראשון בטבלה ייקבע ראש השנה ביום ב ולא ביום א, משום 'לא אד"ו ראש'. ראש השנה שאחריה ייקבע ביום ה, והתוצאה היא שנה חסרה שקביעתה בח. אולם בשישה מן המקרים חל מעבר נוסף, מעבר קבוע (שסומן בטבלה בחץ) או מעבר מותנה (שסומן בחץ ובסימן שאלה). נרון במקרים אלה, ונפתח במעברים הקבועים:

- שנה פשוטה ג-א: ראש השנה צריך להיקבע ביום ג, וראש השנה שלאחריו ביום ב. אולם פער בן שישה ימים אינו אפשרי בשנה פשוטה, ועל כן נדחה ראש השנה וקביעת השנה תהיה הכ.
- שנה מעוברת ד-ב: ראש השנה צריך להיקבע ביום ה, וראש השנה שלאחריו ביום ב. אולם פער בן ארבעה ימים אינו אפשרי בשנה מעוברת, ועל כן נדחה ראש השנה שלאחריה ליום ג, והקביעת תהיה הח⁴.
- מעוברת ה-ג: ראש השנה הבאה צריך להיקבע ביום ג, אולם תהיה זו בהכרח שנה פשוטה מסוג ג-א⁵, וכמו שראינו לעיל, 1, ראש השנה שלה נדחה ליום ה. קביעת השנה הנדונה תהיה אפוא הש.

4. מקרה 1 מכונה 'גטר"ד' על שם המולד שממנו והלאה הוא מתרחש, ומקרה 2 מכונה 'בט"ו תקפ"ט' מאותה סיבה. ראה רמב"ם, הל' קידוש החודש פ"ו הל' ד-ה. ארבעת המקרים שלהלן הם תוצאת השפעתן של הדחיות במקרים 1-2 על השנים שלאחריהן.
5. יתרת המולדות הכוללת של השנה המעוברת ושל הפשוטה שאחריה היא למעלה מעשרה ימים. יתרת השנה המעוברת היא חמישה ימים, ועל כן יתרת השנה הפשוטה אינה יכולה להיות ארבעה ימים

נעבור עתה לשלושת המעברים המותנים:

- פשוטה ו-ג: קביעות השנה זה. אולם אם השנה שאחריה היא פשוטה ג-א יידחה ראש השנה שלה (כאמור לעיל, 1), וקביעות השנה הנדונה תהיה זש.
- פשוטה ב-ז: קביעות השנה בש. אולם אם השנה הקודמת הייתה מעוברת מסוג ד-ב, נדחה ראש השנה הנדונה ליום ג (כאמור לעיל, 2), והקביעות תהיה גכ.
- מעוברת ד-ג: קביעות השנה הח. אולם אם השנה (הפשוטה) שאחריה היא מסוג ג-א, יידחה ראש השנה ליום ה (כאמור לעיל, 1), וקביעות השנה הנדונה תהיה הש.

ג. 'סרגל הזמן' של הקביעות השונות

עתה אנו באים לשלב העיקרי של קביעת שכיחות השנים. אנו יוצאים מנקודת הנחה שמולד תשרי של כל שנה יכול לחול באופן מקרי בכל עת בשבוע. נציב אפוא את מולד תשרי בתחילת יום א בשבוע⁶, ו'ננוע' עמו על סרגל הזמן עד סוף השבוע. נעקוב אחר הקביעות השונות המתקבלות בכל נקודה, ו'נמדוד' את אורך הקטע של כל קביעה. אורך הקטע ייכפל בקבוע המציין את שכיחות הטיפוס של השנה (פשוטה או מעוברת), ותוצאת המכפלה הזאת היא שכיחות הקביעה. התהליך המתואר ייעשה בנפרד בשביל שנים פשוטות ובשביל שנים מעוברות.

ב'סרגל הזמן' המתואר כאן באות לסירוגין שנה פשוטה של 'הפרש 4' ואחריה שנה פשוטה של 'הפרש 5'. אורך הקטע של השנים מן הסוג הראשון הוא 1-A, ואילו זה של השנים מן הסוג השני - A. (ראה טבלה ב - אנו קוראים את המשבצת הימנית בטבלה, אחריה את זו שלשמאלה, ואז עוברים לשורה הבאה וממשיכים באותו האופן. אם בשתי משבצות נרשמה קביעה זהה אנו מצרפים את אורכיהן יחד). תוצאת התהליך הזה מוצגת בטבלה ג ובטבלה ד:

טבלה ג: 'סרגל הזמן' של השנים הפשוטות

קביעת השנה	בח	בש	בש <גכ	גכ	הכ	הש	זח <זש	זש
אורך הקטע	1-A	1	A	1-A	2	A	1-A	1+A

טבלה ד: 'סרגל הזמן' של השנים המעוברות

קביעת השנה	בח	בש	גכ	הח	הח <הש	הש	זח	זש
אורך הקטע	1+B	1-B	1	B	1-B	1	1+B	1-B

בלבד. מן הסיבה הזאת אין קביעות שנה פשוטה ב-ו וזה לעולם ממקומה. שנה כזאת שהפרשה 4 ימים אינה יכולה לבוא אחרי שנה מעוברת ד-ב (שהפרשה חמישה ימים), שהרי יתרת המולדות המשותפת שלהן גדולה מעשרה ימים.
6. וליתר דיוק: בצהרי השבת, שהרי מולד של אחרי חצות היום נחשב 'מולד זקן' והוא למעשה תחילתו של יום א בחישובים שלנו.

במקרים שהיו בהם "מעברים מותנים" רשמנו במשבצת המתאימה שתי אפשרויות. בכל אחד מן המקרים האלה יש לחשב את השכיחות של המעבר מן הקביעה אחת לקביעה האחרת. שכיחות זו מתקבלת מהכפלת אורך הקטע שבו יכול להתרחש המעבר בשכיחות טיפוס השנה המאפשר את המעבר הזה.

מקרה 4: שכיחות הטיפוס של שנה פשוטה הבאה אחרי שנה פשוטה הוא $K1 - K2$.
 פשוטה הבאה לפני פשוטה ג-א היא תמיד מסוג ו-ג, ועל כן אורך הקטע הוא A (כאורך פשוטה ג-א)⁸. שכיחות המעבר לקביעה זו היא אפוא $(K1 - K2) * A$. השכיחות שלא יתרחש המעבר (והקביעה תישאר זה) היא $K1(1 - 2A) + K2 * A = K1(1 - A) - K2 * A$

מקרה 5: פשוטה ב-ז שקביעתה גכ באה תמיד אחרי מעוברת מסוג ד-ב (ורק בנסיבות האלה). אורך הקטע של מעוברת כזאת הוא B, ושכיחות הטיפוס שלה $- K2$. שכיחות המעבר לקביעה גכ היא אפוא $K2 * B$. השכיחות לכך שהקביעה תישאר בש היא $K1 * A - K2 * B$.

מקרה 6: המולד בסוף השנה שאחרי מעוברת ד-ג יכול לחול ביום ז או ביום א, והמעבר מתרחש במקרה השני. היתרה הכוללת של שנה מעוברת ושנה פשוטה היא $(4 + A) + (6 - B)$, כלומר $10 + A - B$. אורך הקטע של מעוברת ד-ג-א הוא אפוא $A - B$. את האורך הזה יש לכפול בשכיחות שנה מעוברת, ועל כן שכיחות המעבר לקביעה הש היא $K2 * (A - B)$. השכיחות לכך שהקביעה תישאר הח היא $K2 * (1 - A)$.

7. ראה לעיל, הערה 2.

8. להבהרת התמונה ניתן להתבונן בטבלה זו:

סך הפרשים 8 או 9						
אורך	מולד שנה פשוטה	הפרש (4 או 5)	מולד שנה פשוטה	הפרש (4 או 5)	השנה הראשונה	קביעת השנה
1-2A	ו	4	ג	4	ז	זח
A	ו	4	ג	5	א	זש
A	ו	5	ד	4	א	זש

9. להבהרת מקרה 5 ומקרה 6 ניתן להתבונן בטבלה זו:

סך הפרשים 10 או 11						
אורך	מולד שנה מעוברת	הפרש (5 או 6)	מולד שנה פשוטה	הפרש (4 או 5)	קביעת המעוברת	קביעת הפשוטה
A-B	ג	6	ב	5	ז	בש
B	ד	5	ב	5	ז	הח
1-A	ד	6	ג	4	ז	הח
A-B	ד	6	ג	5	א	הש [6]
B	ה	5	ג	5	א	הש [3]
1-A	ה	6	ד	4	א	הש

ד. הישוב שכיחותן של הקביעות

לחישוב כולל של שכיחויות הקביעות השונות יש לכפול אורך כל קטע בטבלאות ג-ד בקבוע המציין את השכיחות של טיפוס השנה, פשוטה או מעוברת. לקביעות התלויות במעברים מותנים יש להוסיף את השכיחויות שהישבנו לכל קביעה. התוצאות נתונות בטבלה ה.

טבלה ה: שכיחות סוגי הקביעה

מערבנות:			פשוטות:		
שכיחות באחוזים	נוסחה	קביעת השנה	שכיחות באחוזים	נוסחה	קביעת השנה
5.801	$K2 * (1+B)$	בח	5.710	$K1 * (1-A)$	בח
4.725	$K2 * (1-B)$	בש	11.797	$K1 * (1+A) - K2 * B$	בש
5.263	$K2 * 1$	גכ	6.248	$K1 * (1-A) + K2 * B$	גכ
3.869	$K2 * (1-A+B)$	הח	18.045	$K1 * 2$	הכ
6.657	$K2 * (1+A-B)$	הש	3.313	$K1 * A$	הש
5.801	$K2 * (1+B)$	זח	4.330	$K1 * (1-2A) + K2 * A$	זח
4.725	$K2 * (1-B)$	זש	13.716	$K1 * (1+2A) - K2 * A$	זש

כמה מן התוצאות, יש בהן הפתעה מסוימת:

- א. הקביעה הנדירה ביותר היא דווקא בשנה פשוטה, ולא בשנה מעוברת. כוונתנו לקביעה הש פשוטה, ששכיחותה 3.313^{10} .
- ב. בעוד שכיחותם של סוגי השנים המעוברות אחידה למדי (ונעה בין 3.869 ובין 6.657). הרי סוגי השנים הפשוטות שונים מאוד זה מזה בשכיחותם. הסוג הנפוץ ביותר (הכ) שכיח כמעט פי שישה מן הנדיר ביותר (הש).

ה. אישור התוצאות על פי מדגם

בלוחות העיבור בטור אורח חיים, סימן תכה, מובאת טבלת הקביעות של 247 שנים ('עיגול דרב נחשון', של 19x13 שנים). אפשר להשתמש בקביעות השונות המובאות בו כמדגם לקביעת שכיחות הקביעות השונות¹¹.

10. קביעה זו חלה בשנים תרל"ו, תרנ"ו, תרס"ג, תשל"ד (אחרי הפסקה של 71 שנה), תשנ"ד, תשפ"ה, תת"ה, תתל"ב, תתפ"ג, תתק"ג, תתק"י, תתק"ל, תתקפ"א - 13 שנים מתוך 400. אין הפטרות הנוהגות בשנה זאת בלבד, אולם יש צירופים החלים רק בה, והם: פרשת שקלים בפרשת תרומה, ויקהל פקודי נפרדים בשנה פשוטה, פרשת פרה בויקהל, גר ראשון של חנוכה ביום חמישי. בשנה זאת (אך לא רק בה) חל גם פורים משולש וערב פסח החל בשבת.

11. דיוק טוב קצת יותר בכמה מקרים יתקבל אם נרחיב את המדגם לשלושה מהזורים של 247 שנים, על פי תיקוניו של בעל 'פרי חדש' בסימן תכה. הטור שם מציג את 'עיגול דרב נחשון' כמתאים לארבעה מהזורים של 247 שנים, אולם בעל 'פרי חדש' מעיר שהחזרה בכל מהזור אינה מדויקת, ומפרט את השינויים החלים במחזור השלישי והרביעי של הטור.

טבלה ו: שכיחות סוגי השנים הנקבעת על פי מדגם

מעוברות:				פשוטות:			
שכיחות מדויקת	שכיחות במדגם	היקריות במדגם	קביעת השנה	שכיחות מדויקת	שכיחות במדגם	היקריות במדגם	קביעת השנה
5.801	5.668	14	בח	5.710	5.668	14	בח
4.725	4.858	12	בש	11.797	11.741	29	בש
5.263	5.263	13	גכ	6.248	6.478	16	גכ
3.869	4.049	10	הה	18.045	17.814	44	הכ
6.657	6.478	16	הש	3.313	3.239	8	הש
5.801	5.668	14	זח	4.330	4.453	11	זח
4.725	4.858	12	זש	13.716	13.765	34	זש

חלק שני: שכיחותן של ההפטרות

שכיחותה של הפטרה תלויה בכמה גורמים. בדרך כלל יש הפטרה קבועה לכל פרשת שבוע. אולם בשנים מסוימות אין קוראים הפטרה של פרשה כלשהי, אם משום שהפרשה מחוברת לפרשה שאחריה ומקבלת את הפטרת הפרשה השנייה, ואם משום שמאורע כלשהו החל בשבת גורם לדחיית ההפטרה הרגילה של אותה השבת מפני ההפטרה המיוחדת הקשורה באותו מאורע (ראש חודש, ערב ראש חודש, ארבע פרשיות, שבת הגדול ועוד).

לעתים שכיחות ההפטרה שונה במקומות שונים או בעדות שונות. קריאת חוץ לארץ שונה לפעמים מן הקריאה בארץ ישראל, כאשר יום טוב שני גורם לביטול פרשת השבוע (בשמיני של פסח או בשני של שבועות). ההפטרה בירושלים שונה מן ההפטרה בשאר המקומות כאשר שושן פורים חל בשבת. בעדות ישראל יש מנהגים שונים של הפטרות, ולעתים נחלקו גם בשאלה איזו הפטרה להעדיף על חברתה.

ברשימותינו להלן נשתדל להתייחס לכל הגורמים ולהשב את השכיחות על פי כל אחד מהם.

שתי הטבלאות שלהלן, התלויות זו בזו, מציגות את ההפטרות השונות ואת שכיחותה של כל אחת מהן. בטבלה ז ניתן לכל הפטרה מספר סידורי, ומצוינים אחוזי השכיחות שלה. טבלה ח, שהיא הבסיס לחישובי השכיחות, מציגה את ההפטרה הנוהגת בכל פרשת שבוע, בכל אחד מסוגי השנים. צירוף השכיחות של הסוגים השונים (שהושבו בחלקו הראשון של המאמר ומובאים גם בכותרת טבלה ח) מביא לתוצאה שהוצגה בטבלה ז.

במקרים רבים שכיחות ההפטרה תלויה בגורמים משתנים: במנהג העדות השונות (אשכנזים, ספרדים ותימנים)¹² ובמקום הקריאה (חוץ לארץ, ארץ ישראל, ירושלים). צירוף הגורמים האלה יוצר מספר גדול של וריאציות, ועל חלקן הערנו בהערות השוליים.

יהודה לוי, זמנים כהלכה לבית ולנוסע, ירושלים תשנ"ב, עמ' [10], מציג טבלה של 'סוגי השנים — תדירותן וייהודן', ובה מוצגת השכיחות של כל קביעה מקביעות השנה. השכיחות המוצגות שם אינן מדויקות, וככל הנראה נקבעו על פי מדגם כלשהו. בהערה 2 שם צוינו ההפטרות הנדירות.

12. במקומות רבים נחלקות העדות במקום המדויק של תחילת ההפטרה וסופה, אולם מחלוקות אלו אינן

טבלה ז: לוח ההפטרות ושכיחותן

71.4	1	כה אמר האל (בראשית)
¹³ 168.1	2	רני עקרה (נח וכל תצא)
100	3	למה תאמר (לך לך)
100	4	ואשה אחת (וירא)
100	5	והמלך דוד (חיי שרה)
68.1	6	משא דבר ה' (תולדות)
¹⁴ 100	7	ויברח יעקב (א) או ועמי תלואים (ס; ויצא)
100	8	חזון עבדיה (וישלח)
71.4	9	על שלשה פשעי (וישב)
10.1	10	ויקץ שלמה והנה חלום (מקץ)
100	11	קח לך עץ אחד (ויגש)
100	12	ויקרכו ימי דוד (ויחי)
100	13	הבאים ירש (א) או דברי ירמיהו (ס; שמות)
70.1	14	בקבצי את בית (וארא)
100	15	הדבר... אל ירמיהו (בא)
100	16	ודבורה אשה נביאה (א) או ותשר דבורה (ס; בשלח)
100	17	בשנת מות (יתרו)
23.8	18	הדבר אשר היה אל ירמיהו (משפטים)
85.7	19	וה' נתן חכמה לשלמה (תרומה)
41.2 [בירושלים: 36.8]	20	הגד את בית (תצוה)
58.2 [בירושלים: 54.9]	21	ויהי ימים רבים (א) או וישלח אחאב (ס; כי תשא)
29.0 [ויקהל 10.5 +]	22	ויעש חירום (ויקהל-א ושבת ב' דחנוכה)

חנוכה 18.4]¹⁵

מעלות ואינן מורידות לענייננו. אולם אם נחלקים המנהגים איזו הפטרה להעדיף במקרה של חיבור פרשיות או אם לפי אחד המנהגים קוראים הפטרה הנקראת גם בהזדמנות אחרת — הדבר בא לידי ביטוי בחישובנו.

13. שכיחותה של ההפטרה בפרשת נח — 68.1. מלבד זאת היא נקראת בכל שנה בהפטרות הנחמה: לעתים נקראים שני חלקיה בפרשת כי תצא (28.0) ולעתים חלקה הראשון נקרא בכי תצא וחלקה השני בפרשת ראה (72.0).

14. בתוך ההפטרה "ויברח יעקב" כלולה גם הפטרת "שובה ישראל" (להלן, מס' 53). וראה להלן, הערה 21.

15. לפי מנהג הספרדים הפטרת ויקהל היא "וישלח המלך שלמה", ושכיחותה 10.5; הפטרת פקודי היא "ויעש חירום" ושכיחותה 26.3, והפטרה זו נקראת גם בשבת שנייה של חנוכה (בשכיחות 18.4), ועל כן שכיחותה הכוללת 44.8. יש לציין שלפי מנהג הספרדים הפטרת "ויעש חירום" נקראת פעמיים בשנה מעוברת שסימנה זש: בחנוכה ובפרשת פקודי.

23	ותשלם כל המלאכה (פקודי-א)	16.26.3
24	עם זו יצרתי (ויקרא)	51.8
25	כה אמר.. עולותיכם (צו)	13.9 [בירושלים: 10.0]
26	היתה עלי (שבת חוה"מ פסח)	60.5
27	ויסף עוד דוד (שמיני)	63.2
28	ואיש בא מבעל שלשה (תזריע)	16.3
29	וארבעה אנשים (מצרע)	37.6
30	התשפט התשפט (אחרי מות)	5.8 [לספרדים: 26.3] ¹⁷
31	הלא כבני כשיים (קדשים - אשכנזים) ¹⁸	100
31א	ויהי בשנה השביעית (קדשים - ספרדים)	79.5
32	והכהנים הלויים (אמר)	100
33	ויאמר ירמיהו היה דבר (בהר)	54.9
34	ה' עזי ומעזי (בחקתי)	100
35	והיה מספר בני ישראל (במדבר)	71.4
36	ויהי איש אחד מצרעה (נשא)	100
37	רני ושמחי (בהעלתך ושבת חנוכה)	200 [100 בהעלתך + 100 חנוכה]
38	וישלח יהושע (שלח)	100
39	ויאמר שמואל (קרח)	74.8
40	ויפתח הגלעדי (חקת)	93.3
41	והיה שארית יעקב (בלק)	100
42	ויד ה' היתה (פינחס)	20.5
43	דברי ירמיהו (מטות) ¹⁹	100
44	שמעו (מסעי)	100
45	חזון (דברים)	100
46	נחמו (ואתחנן)	100
47	ותאמר ציון (עקב)	100

16. כך בארץ ישראל. בחו"ל הפטרה זו נקראת גם בב' של סוכות. ראה להלן, הפטרה 73.
 17. מנהג הספרדים בפרשת אחרי מות בא בסוגריים בטבלה זו. הסבר למנהג האשכנזים ראה בהערה הבאה.
 18. האשכנזים קוראים את ההפטרה "הלא כבני כשיים" פעם אחת בכל שנה, בפרשת קדשים או בפרשת אחרי מות (אם בפרשת קדשים נקראת הפטרה אחרת). רק בשנה מעוברת שקביעתה ז"ח נקראת בפרשת אחרי מות ההפטרה "התשפט התשפט" (יה' כב). יש שהעדיפו לקרוא בשנה כזאת פעמיים את הפטרה "הלא כבני כשיים" (בפרשת אחרי מות ובפרשת קדשים), ולפי מנהג זה שכיחותה 105.8 (ראה ש' הכהן-וינגרטן, "ההפטרות של פרשת אחרי ופרשת קדשים - באיזה מהן קוראים", שנה בשנה תשנ"ו, עמ' 328-348).
 19. ההפטרה נקראת תמיד בשבת שאחר י"ז בתמוז, בפרשת פינחס או בפרשת מטות.

48	עניה סערה (סוף נח, ראה, סוף כי תצא)	20.168.1
49	אנכי אנכי (שפטים)	100
50	רני עקרה (כי תצא) - ראה הפטרת נח (מס' 2)	
51	קומי אורי (כי תבא)	100
52	שוש אשיש (נצבים)	100
53	שובה (וילך) ²¹	200
54	וידבר דוד (האזינו ושביעי של פסח)	22.139.6

שבתות מיוחדות

כ	השמים כסאי (שבת ראש חודש)	55	134.8 (3-0 פעמים בשנה)
מ	מחר חדש (שבת ערב ראש חודש)	56	127.6 (3-0 פעמים בשנה)
ש	בן שבע (א) או ויכרת יהודע (ס; שקלים)	57	100
ז	פקדתי (זכור)	58	100 [בירושלים: 111.5]
פ	בית ישראל יושבים (פרה)	59	100
ח	כל העם (א) או בראשון (ס; החדש)	60	100
ג	וערכה (שבת הגדול)	61	23.100

חגים, חול המועד ותעניות

62	בעת ההיא (א' פסח)	100
63	ויהי בשלשים שנה (שבועות)	100
64	אסף אסיפם (תשעה באב)	100
65	ויהי איש אחד מן הרמתיים (א' דראש השנה)	100
66	מצא חן במדבר (ב' דראש השנה)	100
67	ואמר סלו סלו (יום הכיפורים)	100
68	יונה (מנחה ביום הכיפורים)	100
69	הנה יום בא (א' סוכות)	100

20. שכיחותה של ההפטרה הזאת בהלקה השני של הפטרת נח היא 68.1. מלבד זאת קוראים אותה בכל שנה בהפטרות הנחמה: כהפטרת פרשת ראה (72.0) או כסוף הפטרת כי תצא (28.0) השכיחות הכוללת היא אפוא 168.1.
 21. הפטרה זו נקראת תמיד בשבת שבין ר"ה ליוה"כ, בפרשת וילך או בפרשת האזינו. לאשכנזים, הפטרה זו כלולה גם בהפטרת ויצא, ועל כן שכיחותה הכוללת היא 200. לספרדים הפטרה זו נקראת גם במנחה של תשעה באב, ועל כן אף להם שכיחותה הכוללת היא 200.
 22. שכיחות האזינו 39.6 ושכיחות שביעי של פסח 100. התימנים מפטירים בהאזינו "ולקחתי אני", ולמנהגם אין קשר בין האזינו ושביעי של פסח.
 23. התימנים אינם נוהגים לקרוא הפטרה מיוחדת בשבת שלפני הפסח. לפי מנהגם תגדל שכיחותן של שלוש הפטרות: צו (הפטרה 25) — 77.1; מצורע (הפטרה 29) — 63.9; אחרי מות (הפטרה 30) — 36.8.

70	ביום בוא גוג (חול המועד סוכות)	71.4
71	ויהי אחרי מות משה (שמחת תורה)	100
72	דרשו ה' בהמצאו (תענית ציבור במנחה - א)	500
	י"ט שני של גלויות (בחו"ל) ²⁴	
73	ותשלם כל המלאכה (ב' סוכות)	100
74	ויהי ככלות (שמיני עצרת)	100
75	וישלח המלך (ב' פסח)	100
76	עוד היום בנוב (ח' פסח) ²⁶	100
77	וה' בהיכל קדשו (ב' שבועות)	100

טבלה ח: לוח ההפטרות לפי קביעת השנה

הסדר הסימנים: כוכב מייצג את ההפטרה השייכת לשבת זו. קו מציינ כי הפרשה מתחברת לזו שאחריה והפטרתה מתבטלת. אותיות מייצגות הפטרה מיוחדת כמפורט לעיל, ומספר מייצג את מספר השבת שההפטרה 'שייכת' לה. בסוגריים באים מנהגים חלופיים (מנהג הספרדים בפרשת אחרי מות או מנהג ירושלים בשבת פורים). המקומות הכהים מציגים את מנהג ארץ ישראל (מימין) לעומת מנהג חוץ לארץ (משמאל).

הפרשה שכיחות	שנים פשוטות												
	זש	זח	הש	הח	גכ	הכ	בש	בח	זש	זח	הש	הח	
1. בראשית	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
2. נח	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
3. לך לך	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
4. וירא	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
5. חיי שרה	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
6. תולדות	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
7. ויצא	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
8. וישלח	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
9. וישב	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
10. מקץ	37	37	*	*	*	*	*	*	37	37	*	*	*
11. ויגש	*	*	37	37	37	37	37	37	22	*	37	37	37
12. ויחי	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
13. שמות	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*

24. ב' סוכות, שמחת תורה (בחו"ל) וב' פסח לעולם אינם חלים בשבת. אולם ח' פסח וב' שבועות יכולים לחול בשבת, ובמקרים אלה יש הבדל בפרשת השבוע בין ארץ ישראל וחוץ לארץ במשך כמה שבועות. בקביעת הכ פשוטה ח' פסח חל בשבת — אנשי חו"ל מחברים בהריבזחתי (ואנשי א"י מפרידים); בקביעות בש, גכ פשוטות בה, זש מעוברות ב' שבועות חל בשבת — אנשי חו"ל מחברים חקת ובלק; בקביעות בש, גכ מעוברות ח' פסח חל בשבת — אנשי חו"ל מחברים מטות ומסעי. בהתאם לכך משתנה בחו"ל שכיחותן של כמה הפטרות, ואלו הן: יוסף עוד דוד (שמיני) 45.1; וארבעה אנשים (מצרע) 55.6; התשפט התשפט (ס; אחרי מות) 16.3; ויהי בשנה השביעית (ס; קדשים) 89.5; ויאמר ירמיהו היה דבר (בהר) 36.8; ויפתח הגלעדי (חקת) 64.8; וירד ה' היתה (פינחס) 10.5.
25. לפי מנהג אשכנז הפטרה זו נקראת גם בפרשת פקודי.
26. בארץ ישראל הפטרה זו נקראת בלא ברכה ביום העצמאות (מדי שנה).

הפרשה שכיחות	שנים מעוברות													
	זש	זח	הש	הח	גכ	בש	בח	זש	זח	הש	הח	גכ	הכ	
14. וארא	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
15. בא	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
16. בשלח	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
17. יתרו	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
18. משפטים	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
19. תרומה	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
20. תצוה	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
21. כי תשא	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
22. ויקהל	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
23. מקודי	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
24. ויקרא	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
25. צו	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
26. חוקי מ' פסח	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
27. שמיני	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
28. תזריע	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
29. מצרע	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
30. אחרי מות	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
31. קדשים	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
32. אמר	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
33. בהר	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
34. בחקתי	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
35. במדבר	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
36. נשא	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
37. בהעלתך	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
38. שלח	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
39. קרח	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
40. חקת	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
41. בלק	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
42. מינחס	43	43	*	*	*	*	*	43	43	43	43	43	43	43
43. מטות	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
44. מסעי	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
45. דברים	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
46. ואתחנן	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
47. עקב	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
48. ראה	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
49. שפטים	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*

27. מקומם של חוה"מ פסח וח' פסח בטבלה זו מתאים לשנים הפשוטות. לא יקשה למצוא את מקומם בטבלה בשנים המעוברות: אחרי שבת הגדול.
28. בכל המקומות הכהים בטבלה — בטור הימני באות הפטרות ארץ ישראל ובשמאלי הפטרות חו"ל. הנתונים מתייחסים לקביעות בש, גכ כאחת.
29. לפי שו"ע, או"ח, סי' תכה ס"א והגרא"ש — הפטרה הפורענות "שמעו" דוחה את הפטרת שבת ראש חודש "השמים כסא"; אך יש גם דעה חולקת.
30. הפטרת 'מחר חדש' נדחית מפני הפטרת הנחמה הנקראת בפרשת ראה בקביעות הש, זח פשוטה והח מעוברת — שו"ע, או"ח שם ס"ב.

המראה	שנים מעוברות							שנים פשוטות						
	זש	זח	הש	הח	גכ	בש	בח	זש	זח	הש	הכ	גכ	בש	בח
שכיחות	4.725	5.801	6.657	3.869	5.263	4.725	5.801	13.72	4.330	3.313	18.05	6.248	11.80	5.710
50. כי תצא ³¹	*	*	*	*	48+*	48+*	*	*	*	*	48+*	*	*	*
51. כי תבא	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
52. נצבים	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
53. וילך ³²	--	--	--	*	*	*	--	--	*	*	*	--	--	--
54. האזינו	53	53	53	*	*	*	53	53	*	*	*	53	53	53

הפטרות נדירות והפטרות שכיחות

כשמונים הפטרות שונות נקראות בישראל לערותיהם ולמקומותיהם³³. על פי נתוני השכיחות שהבאנו לעיל (בטבלה ז) ניתן לחלקן לשלוש קבוצות. הקבוצה הגדולה ביותר היא קבוצת ההפטרות הנקראות בכל שנה פעם אחת בדיוק, לא פחות ולא יותר. מרבית ההפטרות כלולות בקבוצה זו: 39 הפטרות בארץ ישראל ו־44 הפטרות בחו"ל. כמחצית מן ההפטרות האלה אינן מתבטלות מפני שבשום קביעה מן הקביעות לא חל בהן מאורע הראוי לרחות את ההפטרה. יתר ההפטרות בקבוצה הראשונה הן הפטרות מיוחדות, הדוחות מפניהן הפטרות אחרות: הפטרות החגים ויו"ט שני של גלויות בחו"ל, הפטרות ארבע הפרשיות, הפטרות הפורענות והנחמה. הקבוצה השנייה היא קבוצת ההפטרות הנדירות, הנקראות פחות מפעם אחת בשנה. בקבוצה זו מרובים השינויים בין המנהגים השונים והמקומות השונים. ברשימת ההפטרות הנדירות שלהלן נמנות עשרים ושש הפטרות הנקראות פחות מפעם בשנה. תשע מתוכן שכיחות קריאתן היא למטה מ־30 אחוזים, ואפשר להגדירן 'הפטרות נדירות'. חמש מתוכן 'נדירות ביותר', ושכיחותן למטה מ־11 אחוזים³⁴.

בקבוצה השלישית — עשר הפטרות שכיחות, שממוצע קריאתן הוא למעלה מפעם אחת בשנה. שבע מתוכן נקבעו כהפטרה לשני מועדים שונים. הפטרות ראש חודש ו'מחר חדש' אין להן קבע. כל אחת מהן מזדמנת שלוש פעמים בשנה אחת בקביעה מסוימת, ואילו בקביעה אחרת אינה באה כלל. ובראש רשימת ההפטרות השכיחות עומדת הפטרת "דרשו ה' בהמצאו", הנקראת לפי מנהג אשכנז חמש פעמים בכל שנה — במנחה של תענית ציבור.

31. בשנים שהפטרות ראה (עניה סערה) נדחית מפני ראש חודש, היא מצטרפת להפטרות כי תצא (רני עקרה).
32. הפטרת וילך (בשנים שפרשה זו נפרדת) והפטרות האזינו חלות בשנה שאחרי השנה הנדונה.
33. ברשימת ההפטרות שהובאה לעיל (בטבלה ז) מנינו שבעים ושבע הפטרות שונות, ומספר זה משתנה קצת על פי מנהגי העדות השונות. לא התייחסנו ברשימה זו למנהגים נדירים שאינם מקובלים כיום בעדות ישראל. ראה עליהם: נ' פריד, גספה לערך 'הפטרה', אנציקלופדיה תלמודית, כרך י, עמ' תשכ ואילך.
34. ארבע מן ההפטרות הנדירות ביותר נמנו במאמרו של מנשה אלישיב, 'הפטרות נדירות', דף שבועי (אוניברסיטת בראילן) מס' 176, פרשת ויקרא תשנ"ז. וראוי היה להוסיף להן גם את הפטרת פרשת צו בירושלים.

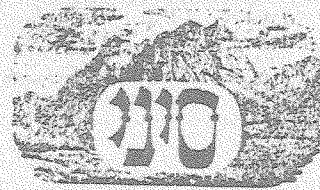
ההפטרות הנדירות (בסדר שכיחות עולה)

5.8	א. 30	התשפט התשפט (אחרי מות)
10.0	ב. 25	כה אמר.. עולותיכם (צו - בירושלים)
10.1	ג. 10	ויקץ שלמה והנה חלום (מקץ)
10.5	ד. 42	ויד ה' היתה (פינחס - בחו"ל)
10.5	ה.	וישלח המלך שלמה (ויקהל - ספרדים)
13.9	[ב]	כה אמר.. עולותיכם (צו)
16.3	ו. 28	ואיש בא מבעל שלשה (תזריע)
	[א]	התשפט התשפט
16.3		(אחרי מות - בחו"ל - לספרדים)
20.5	[ד]	ויד ה' היתה (פינחס)
23.8	ז. 18	הדבר אשר היה אל ירמיהו (משפטים)
26.3	ח. 23	ותשלם כל המלאכה (פקודי לאשכנזים)
26.3	[א]	התשפט התשפט (אחרי מות - לספרדים)
29.0	ט. 22	ויעש חירום (ויקהל-א ושבט ב' דחנוכה)
37.6	י. 29	וארבעה אנשים (מצרע)
41.2	יא. 20	הגד את בית (תצוה)
51.8	יב. 24	עם זו יצאתי (ויקרא)
54.9	יג. 33	ויאמר ירמיהו היה דבר (בהר)
	יד. 21	ויהי ימים רבים (א) או וישלח אחאב (ס; כי תשא)
58.2	טו. 26	היתה עלי (שבת חוה"מ פסח)
60.5	טז. 27	ויסף עוד דוד (שמיני)
63.2	[בחז"ל: 45.1]	משא דבר ה' (תולדות)
68.1	יז. 6	בקבצי את בית (וארא)
70.1	יח. 14	כה אמר האל (בראשית)
71.4	יט. 1	על שלשה פשעי (וישב)
71.4	כ. 9	והיה מספר בני ישראל (במדבר)
71.4	כא. 35	ביום בוא גוג (חול המועד סוכות)
74.8	כב. 70	ויאמר שמואל (קרח)
79.5	כג. 39	ויהי בשנה השביעית (קדשים - ספרדים)
[89.5]	כד. 31	וה' נתן חכמה לשלמה (תרומה)
85.7	כה. 19	ויפתח הגלעדי (חקת)
93.3	כו. 40	

35. הפטרה זו נקראת בשבת שנייה של חנוכה (בשכיחות 18.4) וכן באחת הפרשות שבסוף ספר שמות: לאשכנזים בפרשת ויקהל (בשכיחות 10.5) ולספרדים בפרשת פקודי (בשכיחות 26.3).

ההפטרות השכיחות (בסדר שכיחות יורד)

		72 א. דרשו ה' בהמצאו
500		(תענית ציבור במנחה - לאשכנזים)
200	200	37 ב. רני ושמחי (בהעלתך ושבט חנוכה)
	200	53 ג. שובה ישראל ³⁶
168.1		2 ד. רני עקרה (נח וכי תצא)
168.1		48 ה. עניה סערה (סוף נח, ראה או סוף כי תצא)
139.6		54 ו. וידבר דוד (האזינו ושביעי של פסח)
134.8	134.8	55 ז. השמים כסאי (שבת ראש חודש)
127.6	127.6	56 ח. מחר חדש (שבת ערב ראש חודש)
		73 ט. ותשלם כל המלאכה
126.3		(ב' סוכות ופקודי - חו"ל, אשכנזים)
111.5		58 י. פקדתי (זכור ופורים - בירושלים)

סיוני

ירחון לתורה
ולמדעי היהדות

בעריכת
יצחק רפאל

שנת ה"ס"א • כרך קכא • שבט-אדר תשנ"ח

ה ת ו פ ן

פרופ' יהודה רצהבי
הרב צבי יהודה בן-יעקב
פרופ' יעקב בלידשטיין
איתי אליצור
פרופ' ח. גוגנהיימר
ד"ר ח"י המיאל

רחמים שר-שלום
ד"ר יוסף עופר
ל. אייונשטיין
ד"ר זהר עמר ויעל בוכמן
הרב יוסף קאפח
ד"ר ישראל רוזנסון

מפירושי ר' סעדיה לספר ויקרא (ב)
מספר הפעמים שיש להזמין את הנתבע
מינוי מלך שלא על-פי בית דין
ההבדלים בין מניני המצוות של רס"ג
על לעז ברש"י
שכר ועונש בתרגומים לתורה ובמדרשי חז"ל
מנהגים קדומים בחלוקת התורה לפרשות
ושיבוצן בלוח השנה
שכיחותן של קביעות השנה ושל ההפטרות
סודו של מגין
ייצור דבש ענבים על-פי ר' חיים ויטאל
הערה
"הלכה — עשו שונא ליעקב"